

Zorunlu Göçün 10. Yılında Kilis'teki Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

İbrahim EFE*, **Osman ÜLKER****,
Muhammed Mücahit DALKILIÇ***

Öz

2011 yılında Suriye'de patlak veren iç savaş küresel bir göç krizini de beraberinde getirmiştir. Sivilleri korumak için krizin başında açık kapı politikası izleyen Türkiye, şu anda 3,7 milyon yerinden edilmiş Suriyeliye ev sahipliği yaparak tüm dünyaya örnek olmaktadır. Ancak yasal düzenlemeler, şehirlerin altyapısı, sığınmacılar için sosyal, eğitim ve sağlık hizmetlerinin sorunsuz kullanımı açısından eksik bir deneyim olduğu için bu sürecin kusursuz olmasını beklemek yanıltıcı olacaktır. Bu makalede Kilis şehri ve son on yılda zorunlu göç deneyimi mercek altına alınmış, Kilis şehrinin zorunlu göç tecrübesinin on yıllık serüveni genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirme esas olarak zorunlu göç sürecinin tamamını ya da önemli bir kısmını Kilis'te geçirmiş olan makale yazarlarının bireysel gözlem ve tecrübelerine dayanarak yapılmıştır. Ayrıca göç alanında çalışan ve bilhassa Kilis'i konu edinen araştırmacıların çalışmalarından da istifade edilmiştir. Analiz aşamasında yazarların saha ile ilgili gözlemleri, literatürde Kilis ile ilgili yapılan çalışmaların bulguları ışığında ele alınarak betimlenmiştir. Makalede 2011 yılından itibaren yaşanan kitlesel göçün Kilis'in demografisine, ekonomisine, kültür ve eğitim hayatına yansımaları kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuş ve bu hususta yapılması gerekenler hakkında tavsiyelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Suriye İç Savaşı, Zorunlu Göç, Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler, Kilis.

* Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, ibrahimefe@kilis.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6730-1965

** Araş. Gör. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, osmanulker@kilis.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6938-1057

***Araş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, muhammeddalkilic@kilis.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7116-8749

Syrians under Temporary Protection in Kilis in the 10th Year of Forced Migration

İbrahim EFE*, **Osman ÜLKER****,
Muhammed Mücahit DALKILIÇ***

Abstract

The civil war that erupted in Syria in 2011 brought along a global migration crisis. By hosting 3.7 million displaced Syrians, Türkiye sets an example to the whole world. However, it would be misleading to expect this process to be perfect, as it is still an ongoing experience. In this article, the city of Kilis and its experience of forced migration in the last ten years have been scrutinized and subjected to a general evaluation. The evaluation was mainly based on the individual observations and experiences of the authors of the article, who spent all or a significant part of the forced migration process in Kilis. In addition, the findings of various research in the field of migration and especially those focusing on Kilis were taken into consideration. In the analysis, the authors' observations regarding the field were described in the light of the findings of previous research on Kilis and its experience with forced migration. All in all the article aimed to provide a comprehensive insight into the impact of the mass migration on the demographics, economy, cultural and educational life of Kilis, and come up with recommendations as to what should be done to improve the situation.

Keywords: *Syrian Civil War, Forced Migration, Syrians under Temporary Protection, Kilis*

* Assoc. Prof., Kilis 7 Aralık University, ibrahimefe@kilis.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6730-1965

** Res Assoc. Dr., Kilis 7 Aralık University, osmanulker@kilis.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6938-1057

*** Res Assoc., Kilis 7 Aralık University, muhammeddalkilic@kilis.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7116-8749

Giriş

Bu çalışmanın amacı; Suriye'de 2011 yılında farklı etmenlerin bir araya gelerek ama özellikle Arap Baharı olarak adlandırılan hareketlerin alevlendirmesiyle patlak veren iç savaş sonrasında, Türkiye'ye ve Kilis'e sığınmak zorunda kalan geçici koruma altındaki Suriyelilerin¹ yanı sıra halkı ve kurumlarıyla Kilis ilinin 10 yıllık tecrübelerini değerlendirmektir. Türkiye'ye yapılan zorunlu göçün ardından geçici koruma altındaki Suriyelilerin büyük oranda şehirlerde hayata tutunmaya çalışmaları ve şehirlerin göç çalışmalarında giderek daha önemli hâle gelmeleri² bu çalışmanın en önemli gerekçelerinden biridir. Zorunlu göçün etkilerini ulusal ölçekte raporlayan ve inceleyen çalışmalar, nüfusa oranla daha fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Kilis gibi illerin tecrübesini yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Bir anlamda yerele dönüşü talep eden bu yaklaşım, ulusal çapta elde edilen verilerin gölgesinde kalan göçün kent üzerindeki etkilerinin biricikliğini göstermeyi hedeflemektedir. Kilis ili özelinde zorunlu göçün son on yıllık seyrini ve sonuçlarını değerlendireceğimiz bu makalede hem bu yerele dönüşe uygun olarak, ama metodolojik anlamda yerel milliyetçiliğine düşmeden³, Kilis'in bir sınır ili olmasından hareketle zorunlu göç tecrübesini diğer illerle ortak noktalarını ve farklılaştığı noktaları ortaya koymaya çalışacağız. Ayrıca Kilis ilinin zorunlu göç deneyimlerini ekonomi, eğitim, sosyal hayat ve kültürel dinamik veçhelerinden değerlendirerek birlikte varoluşun ortaya çıkardığı zorlukları ve fırsatları detaylandırmaya çabalayacağız. Bu değerlendirme ve detaylandırmayı yapmak için ise literatürde Suriyelilerin zorunlu göçünü Kilis bağlamında ele alan çalışmaların sonuçlarını ve yaklaşık 10 yıldır Kilis'te yaşayan bireyler olarak makale

1 2011 yılının mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye) vatandaşı Türkiye'ye uluslararası koruma bulmak amacıyla gelmektedir. Türkiye bu kişilere geçici koruma sağlamaktadır. Ülkelerinde meydana gelen iç savaştan ötürü Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacılarla ilgili yapılan akademik çalışmalarda bu kişileri tanımlamak için farklı kavramsallaştırmaların tercih edildiği görülmektedir. Bu kişilerin statüleri ile ilgili uluslararası hukuk terminolojisine uygun olarak bu kişilerden bahsedilirken geçici koruma altındaki Suriyeliler ifadesi kullanılmaktadır. Bu çalışmanın genelinde geçici koruma altındaki Suriyeliler kavramının karşılayacak şekilde metnin bazı bölümlerinde Suriyeli sığınmacılar ifadesi de kullanılmıştır.

2 Bir anlamda göç çalışmalarında bir yerele dönüş olarak düşünülebilecek olan bu eğilim göç ve çeşitlilikteki yerel boyutun keşfini amaçlamaktadır ve yerel bağlamlarla yerel süreçler, politikalar ve sonuçları arasındaki ilişki hakkında kuram geliştirme ihtiyacından doğmaktadır. Bknz. Zapata-Barrero vd., 2017.

3 Konuyla ilgili kapsamlı bir tartışma için bknz. Wimmer ve Glick Schiller, 2002.

yazarlarının kendi izlenimlerine yer verilmiştir. Bu sayede göç olgusunun yerelde ele alınması gerekliliğine vurgu yaparak çalışmamızın hem göç yönetimi alanına hem de Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyumları ile ilgili çabalara katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

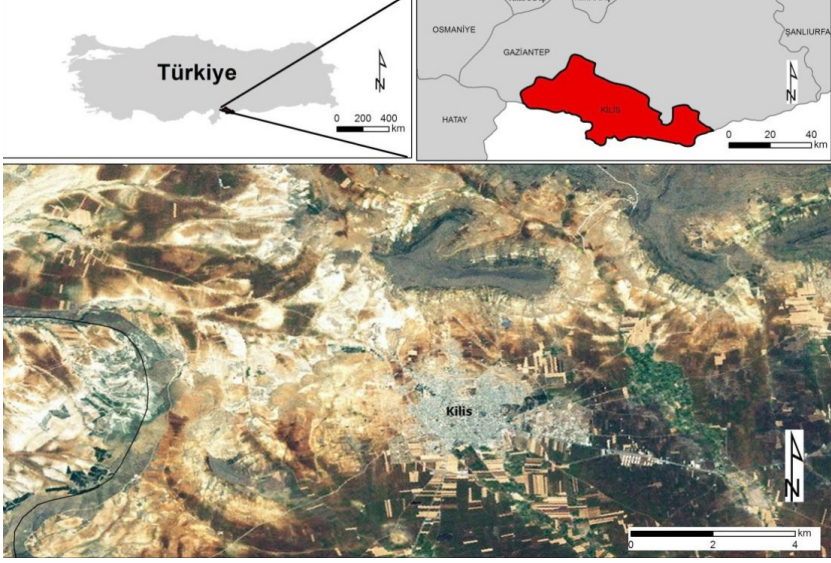
Bir Sınır İli Olarak Kilis

Türkiye ve Suriye ulus-devletlerini birbirinden ayıran sınırın ve bunun sınırda yaşayanların algılarındaki sınır ile örtüşmediği (Aras, 2015, s. 145) gerçeği Suriye İç Savaşı'nın ardından yaşanan zorunlu göç ile bir kez daha ortaya çıktı. Savaşın ardından Türkiye'ye sığınarak canlarını kurtaran ve hayatta kalmaya çalışan milyonlarca Arap, Kürt ve Türkmen kökenli Suriyeli mültecinin ilk başta sınır illerine iltica etmelerinin ve ardından bu illerde yaşamaya devam etmelerinin nedenleri arasında coğrafi yakınlığın yanı sıra politik sınırın bozmadığı akrabalık ilişkileri, sosyal ve kültürel yakınlık yer almaktadır (Çalışkan ve Kaya, 2021, s. 33-34). Bu nedenle Kilis'i özel kılan özelliklerin başında sınır ili olması gelmektedir. Gupta ve Ferguson'un (1992) deyiimiyle sınırlar ve sınır bölgeleri bir ara bölgedir. Bu ara bölgelerde yaşayan insanlar ise sınırı daha esnek ve hareketli bir mefhum hâline getiren özellikleri paylaşırlar (Oda-Angel, 2000). Weberyan yaklaşım, yani sınırların verili teritoryal çizgiler ve toplumların da bu sınırlar içerisinde yaşayan ve ortak bir kültürü paylaşan bir ulus olarak düşünülmesi Agnew'in (1994) tabiriyle teritoryal tuzak idi. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren, yani Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle daha akışkan ve gözenekli hâle gelmeleri nedeniyle sınırlar birçok akademik disiplinde farklı açılardan ilgi çekmeye başladı. Sınırlara teveccüh edilen akademik ilginin odak noktasını ekseriyetle siyaset, devletlerarası münasebet ve jeopolitik konular oluşturmakta iken konuyla ilgili insan merkezli sosyolojik ve antropolojik çalışmaların sayısında bir artış yaşandı (Tekin 2014; Aras 2015). Konuyla ilgili sosyolojik ve antropolojik yaklaşımlar sınırların toprak üzerinde kurulduğu kadar insanların zihinleri üzerinde de çizildiği fikrinden hareket etmekte ve çoğu zaman bu sınırların örtüşmediğini göstermektedir (Tekin 2014, s. 13).

Kilis, coğrafi konum itibarıyla Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri arasındaki geçiş kuşağı ve Türkiye-Suriye sınır boyu üzerinde yer almaktadır. Kilis'in kuruluş ve yerleşim yeri olması ile ilgili tarihsel

bilgilerde bir uzlaşma olmamasına rağmen tarihsel süreç içerisinde Kilis'in ekonomik ve sosyal yönden daima önemli bir yerleşim yeri olduğu üzerine bir fikir birliği mevcuttur. Tarihsel süreçte Kilis'in idari durumunda birtakım değişiklikler olmuştur. Kilis, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Halep Sancağına bağlı bir kazasıydı. Halep'e coğrafi olarak yakın olmasından ötürü Kilis'in daima ticarî potansiyeli yüksek olmuştur. Halep'e ticaret yapmak için giden ve daha sonra Halep'in kuzeyinde yer alan şehirlere ticaret yapmak için yola çıkan tüccarların uğrama alanlarından biri olan Kilis'in 19. yüzyıldan itibaren istasyon şehir özelliği gösterdiğini ifade etmek mümkündür (Akdemir ve İncili, 2013). Osmanlı hâkimiyetinde olduğu dönemde oldukça önemli ticaret merkezlerinden biri olan Halep şehrinin hinterlandında bulunan yerleşim yerleri, Halep'teki sosyal ve ekonomik canlılıktan kendi paylarına düşeni almışlardır. Kilis de 19. yüzyılda beestenleri, hanları, hamamları ve kervansarayları ile dikkat çeken bir kaza olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında Suriye Devleti bağımsız olunca Kilis, Gaziantep iline bağlı bir ilçe olmuştur. 6 Haziran 1995 yılında Resmî Gazete'de yayımlanan 550 sayılı Kanun ile Kilis Türkiye Cumhuriyeti'nin yetmiş dokuzuncu ili olmuştur. Kilis ilinin bu özellikleri sayesinde şehrin kurumlarının ve insanların 2011 yılından bu yana yaşanan kitlesel göç hareketi ile başa çıkmalarında birtakım avantajlara sahip olduğu düşünülmektedir. Her şeyden önce Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kilis ve Azez bölgesi arasında çizilen sınırların şehrin kültürel yapısıyla ve insanların zihinlerindeki sınırlarla denk düşmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu nedenle dünyanın pek çok bölgesindeki şehirler ve özellikle Avrupa şehirleri açısından neredeyse imkânsız olarak görülebilecek bir durum olan, şehrin nüfusundan fazla geçici koruma altındaki Suriyelilere ev sahipliği yapma meselesiyle Kilis bağlamında bugüne kadar neredeyse sorunsuz bir şekilde başa çıkılmıştır. İşte bu makalede Kilis ilinin ve insanların bu başarısını, meselenin farklı boyutlarına bakarak ve potansiyel risk alanlarına işaret ederek anlatmaya çalışılmıştır. Bu bölümde gözden geçirdiğimiz sınır sosyolojisi ve antropolojisi hakkındaki literatürü de dikkate alarak Kilis'in sınırda olmasının ya da sınır ili olmasının bu başarı hikâyesindeki rolü üzerinde bazı çıkarımlarda da bulunulmuştur.

Şekil 1. Kilis İlının Lokasyon Haritası

Kaynak: Cengiz, 2015, s. 109.

Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler⁴

2011 yılının mart ayı içerisinde Suriye’de başlayan iç savaş sonrasında Suriye’den dünyanın birçok bölgesine kitlesel göç yaşanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de yaşanan bu kitlesel göç olgusundan etkilenmiş, sınır komşusu olan Suriye’deki iç huzursuzluklardan dolayı vatanlarını terk etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacılara kapılarını açmıştır. Çok sayıda Suriyeli sığınmacı Suriye-Türkiye arasındaki coğrafi yakınlığı ve Türkiye’nin, Suriye İç Savaşı’nın ilk dönemlerinde izlediği açık kapı politikası nedeniyle Türkiye’ye göç etmiştir.

⁴ Türkiye’ye giriş yapan ve koruma talep eden yabancıların durumuyla ilgili düzenlemeler 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile sağlanmaktadır. Kanun incelendiğinde de anlaşılacağı üzere, yasalar Suriye’den göç eden kişilere mülteci statüsünün verilmesine müsaade etmemektedir. Bu sebeple Suriye’de yaşanan iç savaş sebebiyle ülkemize sığınmak zorunda kalan Suriyeliler için özel bir çalışma yapmak gerekli hâle gelmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak 30 Mart 2012’de yayımlanan bir genelge ile Suriyeli sığınmacılara geçici koruma altındaki yabancılar statüsü verilmiş, 22 Ekim 2014 yılında yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliğinin 1. Maddesi ile Suriyeli sığınmacıların statüsü resmi olarak netleştirilmiştir. Bu maddeye göre: “28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz.”

Göç İdaresi Başkanlığının (2021) 21 Nisan tarihinde yayımladığı son istatistiklere göre Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli sayısı 3.671.811’dir. Yıllara göre dağılım incelendiğinde geçen on yıllık süre içerisinde sadece geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sayısının 2019 yılında kısmi olarak azaldığı görülmektedir. 2019 yılı istisna tutulduğunda bu sayının sürekli olarak arttığını söylemek mümkündür.

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler⁵

Göç olgusu, muhtevası gereği fiziksel anlamda bir yer değişiminden daha fazla mana barındırmaktadır. Göç olgusu üzerine yapılan çalışmalardan da rahatlıkla anlaşılacağı üzere, göçle beraber göç edilen, başka bir ifadeyle göçmenlere ev sahipliği yapan ülkede demografik değişimler, dini ve etnik çatışmalar, ötekileştirme, toplumsal uyum, işsizlik, refah bölüşümü gibi çeşitli sosyal ve ekonomik problemler ortaya çıkmaktadır. Temelde insan hareketliliği olan göç olgusu, güvenlik ile ilgili bir mesele olmaktan ziyade bir yönetim meselesidir (Sağiroğlu, 2015, s. 19).

Göçmenlerin göç ettikleri toplumun kültürüne adapte olmaları, toplumsal yapıya uyum sağlamaları, göç alan her ülkede politik çerçevede daima gündeme gelmektedir (Özservet, 2015, s. 48). Göçmenlerin uyumu kimi zaman izlenen entegrasyon temelli kimi zaman da asimilasyon temelli politikalar aracılığıyla sağlanmaya çalışılmaktadır. Kuruluşunu yapılan göçlere borçlu olan ve tarihsel süreç içerisinde aldığı göçlerle göçmen

5 T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı web sayfasında paylaşılan Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler başlıklı güncel veridir. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

ülkesi hâline gelen Amerika Birleşik Devletleri göçmenlerin uyumu noktasında bir politikayı benimsemiş ve bu politika eritme potası (*melting pot*) metaforuyla kavramsallaştırılmıştır (Zangwill, 2007; Smith, 2012, s. 390). Aslında uyum (entegrasyon) anlamı zaman içinde ve ülkeden ülkeye değişen ve ilgili tarafların çeşitli çıkarlarını ve bakış açılarını yansıtan çok yönlü veya Robinson'un tabiriyle kaotik bir kavramdır (1998, s. 118). Özçürümez ve İçduygu (2020, s. 27) Türkçe yayınlarda sık olarak (yüzde 82,1) uyum kavramının kullanıldığını tespit etmekte ve bu tercihin resmi dilin⁶ bir yansıması ve devamı niteliğinde olduğunu söylemektedirler. Uyum bir süreç olarak ele alınacak olursa, özellikle anlamlı sosyoekonomik içerme yoluyla göçmeni günlük yaşamda özerk hâle getirmeyi amaçlamaktadır (Jacobs ve Rea, 2007). Ancak son yıllarda kavramın anlamındaki genişlemeden dolayı uyum iki tarafı da ilgilendiren bir süreç olarak ele alınmaktadır (Bartram, Poros, & Monforte, 2019, s. 181). Hâkim siyasi söylemler uyum sürecini göçmenlerin mevcut toplumsal yapıya eklemlenmeleri şeklinde tek taraflı bir süreç öngörmektedir. Ancak yapılan akademik çalışmalar, süreci daha karşılıklı ve karmaşık bir bütün içerisinde ele almayı tavsiye etmektedir. Örneğin bu tarz bir yaklaşımı savunan Rudiger ve Spencer'a (2003, s. 4) göre uyum "Sadece karşılıklı bir süreçten ibaret değildir. Aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları da içeren karmaşık bir süreçtir. Başarılı uyum belirli bir yol ve sonuç belirlenerek teşvik edilemez."

Son otuz yılda, Batı Avrupa devletlerinin entegrasyon programlarında ve politikalarında, kademeli olarak farklılığa yönelik politikalardan (çokkültürlülük) kaçındıkları ve çeşitli derecelerde sivil entegrasyonla (asimilasyon) ilgilendikleri görülmektedir (Bucken-Knapp vd., 2020, s.6). Göçmenlerin Avrupa toplumlarına geçişini ve vatandaşlık kazanmasını engellemek için daha sıkı mevzuat ve düzenlemeler getirilmiştir. Joppke'nin de (2004) haklı olarak savunduğu gibi entegrasyon ve kontrolün birleşiminden oluşan bir sivil entegrasyon eğilimi ve ilgili mekanizmalar, Avrupa ülkelerinin son dönemdeki göç politikalarını belirlemektedir. Bu bağlamda ve özellikle Suriye İç Savaşı'nın ardından yaşanan kitlesel göç nedeniyle, Türkiye'ye sığınmacılarla Avrupa arasında bir bariyer olma ve mümkün

⁶ Bknz. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK, 2013) 96. Maddesi.

olan en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapma rolleri biçilmektedir. Ancak içerisinde bulunduğu coğrafya nedeniyle Türkiye kendisine biçilen bu role ihtiyatlı bir yaklaşımla cevap vermiştir.

Bu ihtiyatlı yaklaşımın en belirgin örneği Türkiye'nin 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 tarihli Ek Protokol'e taraf olmasına rağmen mültecilik şartları ile ilgili coğrafi kısıtlamayı devam ettirmesidir. Buna göre Avrupa kıtasında bulunan ülkelerden gelenlerin iltica talepleri kabul edilirken Avrupa kıtası dışından gelenlerin durumu ise şartlı mültecilik de dahil olmak üzere uluslararası koruma çerçevesinde değerlendirilmektedir (Erdoğan, 2020, s. 8).

Türkiye Cumhuriyeti, Suriye'den Türkiye'ye doğru zorunlu göçün başladığı 2011 yılında, izlediği dış politikanın da bir sonucu olarak Suriyeli göçmenleri, misafir sıfatıyla adlandırmıştır. Türkiye, Suriye'deki iktidar mücadelesinin birkaç yıl içerisinde biteceği öngörüsü gerçekleşmeyince ve iç-dış politikada yaşanan gelişmeleri de dikkate alarak göçmenlere karşı uyumu önemseyen bir politika benimsemeye başlamıştır. Bu tutumun sonucu olarak Türkiye, zorunlu göçün mağduru konumunda bulunan Suriyeli sığınmacıların sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda topluma uyum sağlaması noktasında tüm kurum ve kuruluşlarıyla sahada çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Devletin seferber ettiği kurum ve kuruluşların yanı sıra sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve dernekler de Suriyeli sığınmacıların toplumsal zeminde daha az zorlukla karşılaşması adına gönüllü faaliyetlerde bulunmuştur.

2011 yılının ilk çeyreğinden itibaren Suriye İç Savaşı'nın ilk yıllarında Suriye'den Türkiye'ye çok yoğun bir göç yaşanmıştır. İlk dalga kitlesel hareketlerden sonra göç eden sığınmacıların bir kısmı Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine geçmiş ancak önemli bir kısmı Türkiye'de kalmıştır (Kargın 2018, Kışman ve Yalçın 2020). Türkiye Avrupa merkezli olmayan bu göç hareketlerini yönetim ilkesini benimseyerek göğüslemek amacıyla 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkartmıştır. Bu kanun ile düzenli ve düzensiz göç ile Türkiye'ye göç eden göçmenlerin haklarında birtakım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Tokuzlu, 2016, s. 1062-1063; Yıldız, 2019, s. 251). Ayrıca bu kanuna bağlı olarak

göç olgusunu yönetmek, göç olgusu ilgili bilgi ve belgeleri kurumsal bir yapıya kavuşturmak ve göç sonrasında ortaya çıkan birtakım problemlerin üstesinden gelmek amacıyla 2013 yılında idari bir birim olarak Göç İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. İçişleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini yürüten Göç İdaresi Başkanlığı merkez, taşra ve yurt dışı birimleri ile göç yönetişimi alanında işlemlerin aksamadan ilerlemesini sağlamaktadır (Aktel ve Kaygısız, 2018, s. 584).

Türkiye son 10 yıl içerisinde göç veren ve transit köprü görevi gören bir ülkeden ziyade net göç alan ülke konumuna gelmiştir (Sağiroğlu, 2015, s. 28). Bu durum göç eden ve koruma altında bulunan grupların uyumu noktasında bir politika benimsenmesi gerekliliğini de zaruri hâle getirmiştir. Suriye’de yaşanan insanî krizin kısa süre içerisinde çözüme kavuşmaması Suriyelilerin Türkiye’de kalış sürelerinin uzamasına neden olmuş, başlangıçta misafir olarak tanımlanan Suriyelilerin artık Türkiye’de yaşamlarına devam edeceğine dair bir kanaat gelişmiştir. Bu durum uygulanabilir uyum politikalarının gündeme gelmesine neden olmuştur.

Kilis’teki Suriyeliler ve Şehre Etkileri

Demografinin Değişimi

Kilis, 4 Şubat 2022 tarihinde yayımlanan adrese dayalı nüfus kayıt sisteminde göre istatistiki verilere göre Türkiye’nin en az nüfusa sahip illeri arasında yer almaktadır. Tunceli, Bayburt ve Ardahan’dan sonra Türkiye’nin en az nüfusa sahip dördüncü ili olan Kilis’in toplam nüfusu 145.826 olarak açıklanmıştır. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre yapılan hesaplamada toplam nüfus içerisinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ve yabancı uyruklu kişiler yer almaktadır. Geçici koruma kapsamında yer alan Suriyeli sığınmacılar açıklanan bu veri içerisinde yer almamaktadır (TÜİK, 2022). 2011 yılında ortaya çıkan karışıklıklar neticesinde yoğun bir göçle karşı karşıya kalan Türkiye Cumhuriyeti, izlemiş olduğu açık kapı politikası neticesinde savaştan dolayı ülkelerini terk eden sığınmacılara karşı olumlu bir yaklaşım içerisinde olmuştur. İç savaşın cereyan ettiği dönemde İstanbul, Ankara, Konya gibi şehirlerin yanı sıra Suriye’ye yakın olan çevre iller de oldukça yoğun göç almıştır. Kilis de bu illerin başında gelmektedir. Suriye’den kitlesel olarak göç edenlerin ilk durağı genellikle sınır illeri olmuş-

tur. Bu illerden biri de Kilis'tir. Bu durum Kilis ilinin nüfusunda dramatik bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Kilis'te 12.05.2022 tarihi itibarıyla 107,491 geçici koruma altındaki Suriyeli olduğu ve bunun da toplam nüfusun %42,43'üne tekabül ettiği bilinmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2022). Suriyeli sığınmacıların toplam nüfus içerisindeki bu yoğunluğu ulusal ve yerel idareciler tarafından da bir başarı hikâyesi olarak dile getirilmiştir. Kilis'teki Suriyeli nüfusu 2016 yılında 122.327'ye ulaşmış ancak şehirde yeterli istihdam alanı bulunmaması, bina stokunun ihtiyacı karşılamaması ve 2016 yılında Suriye'nin kuzeyinden sınır illerine yapılan füze saldırıları gibi nedenlere 2021 yılında 105.586'ya kadar düşmüştür. Göç İdaresi Başkanlığının son birkaç yılda aldığı tedbir kararları neticesinde ise büyük şehirlere taşınan bazı göçmenler ilk kayıt yerlerine geri dönmek zorunda kaldıkları için, Kilis'e geri dönmek zorunda kalanlarla birlikte nüfus miktarı daha artmıştır. Türkiye'den Suriye'ye geri dönenlerle ilgili veriler detaylı olmadığı için Kilis'ten Suriye'ye geri dönenlerle ilgili net bir bilgi elimizde bulunmamaktadır. Öte yandan 2011 yılından itibaren Kilis'e göç edenlerin sağladığı ucuz iş gücü ve güvenlik sorunu yerli nüfusun öncelikle Gaziantep'e ve diğer şehirlere doğru göç etmelerine neden olmuştur (İncili, 2020, s. 1981). Ayrıca göçün şehir içindeki demografik yapıya da etkisi olmuştur. Şehrin iç mahallelerindeki konutlar, özellikle eski Kilis evleri düşük kira bedelleri nedeniyle göçmenler tarafından daha fazla tercih edildiği için, yerli nüfus dış mahallelerdeki Beşevler gibi yeni yerleşim alanlarına göç etmişlerdir (İncili, 2020). İç mahallelerdeki göçmen yoğunluğu ile birlikte alt yapı yetersizlikleri dış mahallere yönelik talebi hızlandırmış ve iç mahalleler ile dış mahalleler arasındaki farkı mimari ve sosyal imkân açılarında keskinleştirmiştir. Dış mahallerde apartmanların ve sitelerin yer aldığı dikey mimari hâkim iken iç mahallelerde tarihi yapıların etrafını kuşatan bitişik nizam mimari ve kısıtlı sosyal imkânlar dikkat çekmektedir. Dış mahallelerdeki nüfus artışı beraberinde hızlı bir konut ihtiyacını tetiklemiş ve kenti güneye doğru, zeytin ve fıstık bahçelerinin yer aldığı verimli tarım arazilerine doğru genişlemeye zorlamış ve şehrin en önemli ulaşım arteri olan Gaziantep çevre yoluna kadar dayanmıştır. Gaziantep çevre yolu boyunca inşa edilen yürüyüş ve bisiklet yolu bir anlamda Suriye sınırından önce şehri kendi katmanları arasında bölen bir iç sınır olarak göze çarpmaktadır. Suriyeli göçmenlerin iç mahallelerdeki yo-

ğunluğu uyum, ekonomi, kültür, eğitim gibi diğer alanlarda da diğer illere nazaran daha yoğun ve farklı bir tecrübenin yaşanmasına yol açmıştır.

Uyumu Sağlamak, Ama Kim İçin?

Göç alan bölgelerde uyum konusunda temel sorumluluk genellikle göçmenlere yüklenmektedir. Ancak uyum çift taraflı bir süreç olarak ele alınmalıdır zira söz konusu uyum olduğunda yerel yönetimlere ve yerel halka da birtakım görevler düşmektedir (Özservet, 2015, s. 48). Bu minvalde ev sahibi toplumun uyum sağlama noktasında istekli olması da uyum sürecinin önemli ayaklarından biri olarak görülmektedir (Fielden, 2008, s. 1). Yine neo-liberal dönemde uyum politikaları ulusal düzeyden çok yerelde başlamakta ve genele yayıldığı gerçeği, uyum konusunda merkezden belirlenecek politikaların öncelikle yerele bakması gerektiği gerçeğini bize hatırlatmaktadır. Bu nedenle, yerelde sağlıklı bir biçimde başlatılmayan uyum sürecinin bölgesel ve ulusal olarak göçmenlerin ve ev sahibi toplumun münasebetlerine de tesir ettiği hususu gözden kaçırılmamalıdır.

Nitekim göçmenlerin ülkeye uyum sağlamaları, konunun doğrudan muhatabı olan Göç İdaresi Başkanlığının kurulduğu andan itibaren gündeminde olagelmıştır. 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 96. maddesi göçmenlerin karşılıklı uyumunu kolaylaştırmak konusuna vurgu yapmaktadır. Uyumla ilgili daha büyük adım ise 2018 yılında Uyum Stratejisi Belgesinin yayınlanmış olmasıdır. 5 yıllık bir eylem planını kapsayan belgede uyum kavramı ile toplumsal kabulü ve birlikte yaşam kültürünün kastedildiği ifade edilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2020). Eylem planı uyum konusunu altı başlık altında ele almıştır. Bunlar: Toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, iş gücü piyasası ve sosyal destektir. Bu geniş perspektif esas alınarak planın yayınlandığı tarihten itibaren Göç İdaresi Başkanlığının her bir başlık için konunun muhatabları ve plana katkı sağlayacak aktörlerle iş birliği içinde olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacılar özelinde yapılan çalışmalara bakıldığında zaman zaman farklı politikaların eş güdümlü olarak yürütülmeye çalışıldığını da görmek mümkündür. Bir süredir sığınmacılardan istekli olanlarının, uygun şartlar altında, ülkelerine dönmeleri konusunda yaşanan tartışmalar ile ülkede yaşamaya devam eden

göçmenlerin uyumlarına yönelik politikaların üretilmeye çalışılması buna bir örnek olarak gösterilebilir. Bazı açılardan birbirine zıt gibi gözükse de bu uygulamaların aynı anda konuşuluyor olması, ülkemizde bulunan yabancıların toplumsal uyumuna yönelik bütüncül bir bakış açısı üretilmesini zorlaştıracak gibi kabul eden toplumda bir kafa karışıklığı oluşturma ihtimalini de barındırmaktadır. Bu durum ise karşılıklı bir çaba ile gerçekleştirilecek olan uyum konusunda daha yavaş ilerlenmesine yol açabilecektir.

Toplumsal kabul konusunda şunu ifade etmek gerekir ki, yaşanan ani ve yoğun göçe rağmen, büyük toplumsal olayların yaşanmamış olması ve halen bu konuda toplumun gösterdiği olgunluk sebebiyle toplumsal kabulün yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu durum toplumun özellikle Suriyeli sığınmacılar ile aralarına sosyal bir mesafe koyduğu ya da onlarla ilgili algılarının olumlu yönde ilerlediği anlamına gelmemektir. Erdoğan'ın (2021) son yayınlanan *Suriyeli Barometresi* raporuna bakıldığında toplumun Suriyelilerle ilgili olumsuz görüşlerinde radikal bir değişimin olmadığı, bazı başlıklar da ise kısmi bir artışın yaşandığı görülmektedir. Yine aynı rapordaki verilere göre toplumun Suriyelilerle kendileri arasında kültürel bir benzerliğin olmadığı yönündeki görüşleri de güçlenmiştir (Erdoğan, 2021). Bu durum bize kabul eden toplum ile göçmenler arasında mesafeli ve gergin bir ilişkinin olduğunu ve uyum konusunda daha ciddi adımların atılması gerektiğini göstermektedir.

Suriyeli sığınmacılarla ilgili algıya Kilis özelinde bakıldığında ise ulusal veriler ile paralellik içinde olduğu görülmektedir. 2019 yılında yapılan kapsamlı bir çalışmada görüşme yapılan kişilerden %51,7'sinin Suriyelilerin Kilis kültürüne zarar verdiğini ifade ederken, %66,7'sinin Suriyelilerin şehirlerinde ikamet etmesini istemedikleri tespit edilmiştir (Harunoğulları ve Agcadağ Çelik, 2019).

Suriyeli sığınmacılara yönelik ulusal ve yerel bakış açısının birbiriyle örtüşmesi, uyum konusunun devlet kurumları, STK'lar ve toplumu da kapsayan çok yönlü iş birliklerinin kurulması gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte sığınmacılara karşı konulan mesafeler ve olumsuz algılar yakın olsa da karşılaşmanın ve birlikte yaşamının çok daha yoğun olduğu Kilis gibi sınır illerinde uyum konusunun, sığınmacı oranlarının

çok düşük olduğu illerle eş değer politikaların uygulanması ile çözüme kavuşamayacağı tahmin edilebilir. Göçmen demografisinin yerelde gösterdiği çeşitlilik, diğer başlıklarda olduğu gibi uyum ve toplumsal kabulde de parçalı bir yaklaşımın ve göç politikalarının yerelleştirilmesini önemli hale getirmektedir.

Barınma, Ekonomik Göstergeler ve İşgücü

Sığınmacıların göç ettikleri bölgede, kendi ekonomik durumlarına bağlı olarak ikamet ettikleri mekânlar değişim gösterse de yapılan çalışmalarda göçmenlerin barınma tercihlerinde genellikle birbirlerine yakın yerleri seçtikleri ve bazı bölgelerde yoğunlaşma olduğu ifade edilmiştir (Özservet, 2015, s. 50). Bu yoğunluğun temel nedeni olarak Kilis'in Halep ve civarındaki yerleşim bölgelerine yakınlığı ve akrabalık ilişkileri gösterilmektedir (Paksoy vd., 2015). Bunun yanı sıra şehir merkezinde yaşayan Suriyelilerin ekseriyetle ev kiraladıkları ya da maddi durumu iyi olanların ev satın aldıkları bilinmektedir. Konut talebinde yaşanan ani ve olağan dışı bu artış; emlak fiyatlarının ve kiralaların birden yükselmesine ve arz sıkıntısına neden oldu. Konu ile ilgili kesin veriler henüz bir akademik çalışmanın konusu olmasa da Cengiz (2015, s. 115) kira fiyatlarındaki artış oranını %100 ile %200 arasında vermekte ve kira artışlarının özellikle kentte yaşayan memurlar ve öğrenciler açısından memnuniyetsizliğe neden olduğunu bildirmektedir. Ayrıca kira fiyatlarındaki artışların bazı istismlara da yol açtığı söylenebilir. Örneğin Kilis il merkezinde yer alan eski ve kullanılmayan binaların dahi konut olarak Suriyelilere değerinden yüksek fiyatlara kiraya verilmesine ve aynı evde birden fazla Suriyeli ailenin bir arada yaşamasına neden oldu. Bu olumsuzluklara rağmen Kilis ilinde bina stoğunda gözle görülür bir artış yaşandı ve özellikle imara yeni açılan alanlarda, örneğin Yeni Beşevler, Devlet Hastanesi yolu ve üniversite civarında apartman sayılarında ciddi bir artış yaşandı. Benzer bir durumun kiralık ve satılık işyeri fiyatlarında da yaşandığı söylenebilir. Ticaret ile uğraşan Suriyelilerin doğrudan işyeri kiralayamadığı durumlarda bir aracıya hava parası vermek ya da bir Türk tarafından kiralanmış bir işyerini ikinci kez kiralamak suretiyle değerinden fazla kira ödemek zorunda kaldıkları durumlar da yaşandı. Ancak tüm bu sorunlarla birlikte, Kilis merkezinde yaşayan pek çok ev sahibinin evlerini geçici koruma altındaki Suriyelilere ücretsiz kiraya verdik-

leri de vakıdır. İşyeri kiralayarak esnafılık yapan pek çok Suriyeli esnafın da şehrin dinamizmine katkı yaptığı aşikârdır. Kilis'te daha önce satılmayan ürünlerin (örneğin brokoli, avakado gibi sebze ve meyvelerin, kahve çeşitlerinin, farklı hazır gıda türlerinin, çeşitli balık türlerinin) artık daha rahat bulunabildiğini araştırmacılar olarak tecrübe ettik ve pek çok Kilis sakininden işittik. Ayrıca şehir nüfusunun birden iki katına çıkmasıyla Kilisli esnafın da bu durumdan fayda sağladığı da objektif bir bulgu olarak tespit edilebilir.

Literatür taramasında 2011'deki zorunlu göçün ardından, Suriyelilerin Türk ekonomisi ve yerel ekonomiler üzerine yaptıkları etkileri inceleyen kapsamlı çalışmaların durumu bir sorun olarak gördükleri ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'ye maliyetine (Paksoy vd., 2015; Öztürk ve Çoltu, 2018) ve yerel halkın konu ile ilgili algılarına (Paksoy ve Özgüven, 2017; Erdoğan, 2019) odaklandıkları anlaşılmaktadır. Kilis'teki 100 yerel işletmecinin Suriyeli sığınmacıların il ekonomisine etkisi ile ilgili algılarını belirlemeye çalıştıkları çalışmalarında Paksoy ve Özgüven (2017), ankete katılanların %90'ının Suriyeli sığınmacıların Kilis ili ekonomisine tüketici olarak olumlu katkı sağladığı kanaatinde olduklarını tespit etmektedirler. Kilis'te Suriyelilerin ekonomiye katkısı noktasında ortaya çıkan bu yüksek olumlu kanaat Murat Erdoğan'ın 2019 barometresindeki ekonomi başlığında raporlanan ulusal kaygı skoru⁷ (5 üzerinden 3,8, %76) ile karşılaştırıldığında, Kilis ilinin özel durumu ve 2011 yılından bugüne kadar nüfusundan fazla geçici koruma altındaki Suriyelilere nasıl ev sahipliği yapabilme başarısı gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu noktada Suriyelilerin Kilis ekonomisine yaptıkları katkının daha iyi anlaşılabilmesi için kapsamlı saha çalışmalarına ve il ekonomisi ile ilgili verilerin bu çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılması gerektiğini ifade etmek isteriz. Benzer bir şekilde ulusal çapta kitlesel göçün getirdiği ucuz işgücü karşısında ortaya çıkan kaygının Kilis ilinde de kısmen paylaşıldığı ancak Paksoy ve Özgüven'in (2017) yaptıkları çalışmada katılımcıların %90'ının Suriyeli sığınmacıların Kilis ili ekonomisine istihdam sağlayarak olumlu katkı yaptığını düşündükleri raporlanmaktadır. Suriyelilerin Kilis ili işgü-

⁷ “Ülkemizdeki Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar içinde ilk sıraya 2017'den daha güçlü bir biçimde 3,8 puanla (%76) “ekonomi” (“Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum”) yerleşmiştir (Erdoğan, 2020).

cüne yaptıkları katkının işverenler tarafından olumlu karşılanmasının hem işgücünün ucuzlaması hem de bazı alanlarda kalifiye eleman bulmanın kolaylaşması ile ilgili olduğu muhtemeldir. Kilis'in yerli halkının, şehirde yaşayan Suriyeli sığınmacılara yönelik görüş, fikir, algı ve tutumlarını değerlendirdiği anket çalışmasında Harunoğulları ve Agcadağ Çelik (2019) katılımcıların büyük bir kısmının (%82,9, n:968) Suriyeli sığınmacıları Kilis'te ucuz işgücü olarak gördüğünü tespit etmekte ve yerel halkta işsizliğin arttığıyla ilgili bir algının oluştuğuna dair haklı bir değerlendirme yapmaktadır. Bu çalışmaların sonuçlarından ve bireysel tecrübelerimizden yola çıkarak son olarak şunu söyleyebiliriz. Suriyeli işgücünün yerel iş gücü açığını kapatması ve ucuz işgücü sağlanması nedenleriyle Kilisli sanayiciler ve işletmeciler tarafından olumlu karşılanması doğaldır. Ancak sosyo-ekonomik olarak daha güçsüz durumdaki Kilisli vatandaşlar açısından durumun bir dezavantaj oluşturduğu da bir gerçektir. Bu nedenle geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili istihdam politikaların yerel dinamikler dikkate alınarak planlanması ve yerel halk ile sığınmacılar arasında bir denge gözetilecek şekilde çeşitlendirmesi gerekmektedir. Kilis özelinde özellikle zeytincilik tarımında istihdamın teşvik edilmesi ve zeytin ürünlerinin üretimi ve ticareti ile ilgili desteklerin artırılması şehrin ekonomisine ciddi bir avantaj sağlayabilir. Ayrıca yerel halka göre geçici koruma altındaki Suriyelilerin uluslararası ticari bağlantılarının daha güçlü olduğu gerçeğinden hareketle yerel üreticilerle Suriyeli girişimciler arasında bir ticaret ağının teşvik edilmesi de faydalı olabilir.

Eğitim ve Kültür

Suriye'de patlak veren iç savaş ile birlikte, yaşanan yoğun göçün ortaya çıkardığı en büyük sıkıntılardan bir tanesi, sığınmacı çocukların eğitimi konusunda olmuştur. Göç İdaresi Başkanlığının güncel verilerine bakıldığında, geçici koruma altındaki Suriyelilerin 1/3'ünü eğitim çağındaki çocukların oluşturduğu görülmektedir.⁸ Türkiye'de toplam 3,5 milyondan fazla Suriyeli sığınmacı olduğu hatırlanırsa, eğitime ihtiyaç duyan çocukların sayısının büyüklüğü daha net anlaşılacaktır. Fakat bu rakamın büyüklüğü bir taraftan konunun doğrudan muhatabı olan Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) için büyük bir külfet oluştururken diğer taraftan geçici koruma altındaki

⁸ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Suriyelilerin uyumu için ise bir fırsat sunmaktadır. Yapılan çalışmalarda uyum konusundaki en büyük engelin dil olduğu görülmekte ve Türkçe öğrenen Suriyelilerin daha kolay kabul edildiği ve daha kolay uyum sağladığı anlaşılmaktadır (Duman, 2019). Eğer geçici koruma altındaki Suriyelilere eşit eğitim olanakları sağlanırsa bir sonraki nesilde dil ve iletişim problemi büyük oranda ortadan kalkmış olacaktır.

Savaştan kaçan Suriyeli sığınmacıların eğitimi konusunda MEB'in takip ettiği politikaların tarihsel evrimi, ülkenin genel olarak yaşanan bu göç fenomenine takındığı tavır ile paralellik arz etmektedir: Birinci aşamada şaşkınlık, ikinci aşamada hakikat ile yüzleşme, üçüncü aşamada ise gerçekçi politikalar üretme şeklinde gerçekleşmiştir. Göçün başladığı ilk yıllarda genel kanı, bunun geçici olduğuna yönelikti. Tam da bu sebeple dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitimi meselesine şu sözleriyle yaklaşmıştır:

“Orada konteynirlarda eğitim vermek için hazırlıklar yapıyoruz. Geçen yıllarda da o eğitimi aldılar. Dersler kendi müfredatımıza göre Arapça verilecek. Orada çocukların eğitimini ihmal etmemekle birlikte ailelerin Türkiye’de kalmalarını pekiştirecek bir tavrıdan da uzak bir üslup içinde yapmaya çalışıyoruz. Başka ülkelerin müfredatlarının takip edildiği yerler, büyükelçiliklerin kendi bünyelerinde açtığı okullar. Onun dışında tüm okullarda kendi müfredatımızı takip ediyoruz.” (Dünya Bülteni, 31 Temmuz 2012).

Bu düşüncelerin hâkim olduğu ilk evrede eğitim kamplarda ve geçici eğitim merkezlerinde, Arapça ağırlıklı olarak verilmeye çalışılmıştır. Bu Suriyeli velilerin de ilk dönem tercihiyle uyumludur. Nitekim geçici koruma altındaki Suriyeliler de bir süre sonra tekrar evlerine dönmeyi umut ettikleri için, çocuklarının kendi dil ve kültürlerinden kopmamalarını istemeleri doğaldır.

İlerleyen yıllarda Suriye’de yaşanan kargaşanın hızlı bir şekilde sona ermeyeceğinin netleşmesi ile birlikte, hakikat ile yüzleşilmiş ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin uzun yıllar Türkiye’de kalmak zorunda olacakları anlaşılmıştır. Bu durum ise eğitim konusunda daha radikal kararların alınmasını zorunlu hâle getirmiştir. 2014 yılında ilk defa alınan karar ile birlikte, göçmen çocukların devlet okullarında eğitim almalarına müsaade edilmiştir. Bununla birlikte hâlen açık durumdaki kamplarda yo-

ğün bir göçmen nüfusunun bulunuyor olması ve geçici eğitim merkezlerinde eğitim dilinin hâlâ Arapça olması, o yıllarda devlet okullarının tercih edilmemesine sebep olmuştur. Zaman ilerledikçe mevcut durumun göçmen çocuklar için sağlıklı bir eğitim ortamı oluşturmadığı anlaşıldığında, 2016 yılında artık daha radikal bir eğitim politikasının benimsenmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda MEB ve AB iş birliği ile geliştirilen PİK-TES projesi ile, Suriyeli çocukların eğitim sistemine entegre edilmesi için önemli bir karar alınmıştır. Geçici eğitim merkezleri kapatılarak, göçmen çocuklar için eğitim zorunlu hâle getirilmiştir. Böylece Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununu büyük oranda çözmeye yönelik önemli bir adım atılmıştır. Takip edilen yeni politika sayesinde geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların okullaşma oranları 2014'te % 30'dan 2020 yılında % 63,29'a ve 2021'de % 64,22'ye yükselmiştir (MEB, 2020; Aksoy, 2020).

Tablo 1. Eğitim Kademelerine Göre Okul Çağındaki Suriyeliler

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam	Okullaşma Oranları %
3-5	15.974	15.037	31.011	Okul Öncesi: % 24,37
5 -9	181.649	170.506	352.155	İlkokul: % 79,53
10 -14	140.432	134.607	275.039	Ortaokul: % 78,89
15 -18	53.972	56.662	110.634	Lise: % 39,74

Kaynak: MEB (2020).

2020 rakamlarına baktığımızda, geçici koruma altındaki Suriyelilerin okullaşma oranının ilk ve ortaokullarda çok daha yüksek olduğu görülür. Genel ortalamayı düşüren rakam ise, lise çağı olan 15-18 yaş aralığındaki gençlerde okula katılım oranının %39,74'te kalmasıdır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin küçük yaştan itibaren çalışmak zorunda kalmaları, küçük yaşta evlilikler, bazı Suriyelilerin kız çocuklarını okutması gibi etmenler, lise çağında okula katılım oranlarının düşük kalmasına yol açmıştır.

Tablo 2. Kilis'te 2019 Yılı İtibarıyla Türk ve Suriyeli Öğrencilerin Okullaşma Durumu

	Okul Öncesi %	İlkokul %	Ortaokul ve Dengi Okullar %	Lise ve Dengi Okullar %
Türk Öğrenciler	96	98	98	87
Suriyeli Öğrenciler	51	83	83	18

Kaynak: Burak, Uzun ve Amaç, 2019.

Kilis, yoğun bir göç almış ve altyapı eksikliklerine rağmen okullaşma oranında Türkiye ortalamasının üstünde olmayı başarmıştır. Okul öncesi dönem için, çocukların katılım oranı, genel ortalamanın iki katını geçmiştir. Bu da 4-6 yaş arasında her iki geçici koruma altındaki Suriyeli çocuktan birinin anaokuluna gittiğini göstermektedir. Bu verinin en önemli yönü, bir ya da iki yıl sonra ilk okula başlayan Suriyeli çocukların en azından yarısının, okul sistemine alışmış olacakları ve Türkçe ile erken tanıştıkları için, adaptasyonlarının daha kolay sağlanacak olmasıdır. 2019 verilerine göre Kilis; ilk ve ortaokula katılım oranlarında da genel ortalamanın 3 puan üstüne çıkmayı başarmıştır. Bununla birlikte lise çağında okula gitme oranının ise, Türkiye ortalamasının çok altında kaldığı görülmektedir. Bunda daha önce bahsedilen sebeplerin Kilis'te daha yoğun olarak yaşanmasının etkili olduğu gerçeği ile birlikte, Kilis'e göç eden Suriye bölgelerinde zaten liseye katılım oranının düşük olması da etkili olmuştur (Burak, Uzun ve Amaç, 2019, s. 4-5). Öte yandan Kilis'te göç ile değişen demografik yapı sonucunda, geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin okullardaki oranlarının diğer illere nazaran çok yüksek olmasına yol açmıştır. Bu sebeple aynı sınıfta birlikte daha çok Suriyeli gencin okuması ya da Suriyeli öğrencilerin hepsinin ayrı sınıflarda toplanmasına yol açmaktadır. Bu durum ise onların Türkçeyi öğrenmeleri ve uyumları konusunda, diğer illere nazaran daha dezavantajlı bir konuma yerleştirmektedir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Kilis iline özel olarak yaşanan bu probleme yönelik henüz bir çalışma yürütülmemiş olması, meseleyi analitik olarak incelememizi engellemektedir. Suriyeli öğrencilerin özellikle yoğun olarak yaşadığı mahallelerdeki okullarda ortaya çıkan bu dengesizliğin uzun vadede onların ülkeye uyumuna olumsuz yönde katkı yapacağını tahmin etmek mümkündür.

Göç, aynı zamanda göçmenlerin kültürlerini de beraberlerinde getirmelerine vesile olmaktadır. Göç eden, başka bir ülkeye gelen kişi sadece bavuluna koyduğu kıyafetler, eşyalar ve nesnelere ile gelmez. O aynı zamanda kendisiyle beraber kendi kültürünü, hatıralarını da yanında taşıyacaktır. Göç ve uyum söz konusu olduğunda mutlaka değinilmesi gereken kavramlardan biri kültürleşmedir. Kültürleşme kavramı, göç olgusunun dinamikliğini ve etkileşimsel niteliğini anlama noktasında anahtar bir terimdir. Sözlük anlamı olarak kültürleşme, farklı kültürler ya da aynı kültür içinde yer alan farklı nesiller arasında meydana gelen etkileşim sürecinde kültürlerin birbirlerini etkilemesi olarak tanımlanabilir. Bu noktada bir grubun kültürü (yerel kültür) daha baskın olduğu için diğer grubun kültürü (sığınmacıların kültürü) etkilenen konumda olur ve etkileşim sonucunda etkilenen topluluğun/grubun kültürü yeni bir içerik kazanır (Erkal, Baloğlu ve Baloğlu, 2017, s. 155).

Daha önce temas ettiğimiz gibi Kilis'te Suriyeli göçmenlerin kendi kimliklerini ve kültürel çeşitliliğini kamusal alana açması daha kolay olmuştur. Yaşanan karşılaşmanın eşit sayıda iki grup arasında gerçekleşmesi sebebiyle, Kilis'te tek taraflı bir kültürleşme gerçekleşmemiş, iki taraf da birbirini etkilemiştir. Özellikle şehirdeki gündelik hayatın içinde hızlı bir şekilde farkedilen kültürel çeşitlilik, kente yeni kokuların, tatlıların, renklerin, eğlencelerin, seslerin gelmesiyle oluşmuştur. Durağan ve değişmez görünen taşra, göçün etkisiyle bir anda canlılık kazanmış, çarşı ve meydanlar geç saatlere kadar açık kalmaya başlamıştır. Bu kalabalık ve beklenmedik hareketlilik, şehre ekonomik canlılık da kazandırarak kültürel çeşitliliği toplumun gözünde olumlu hâle getirmiştir.

Bununla birlikte kültürel uyumu arttırmaya yönelik kurumsal düzeyde tatmin edici faaliyetlerin yapıldığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu noktada göçmenlerle ilgili bütün sorunların yükünü Göç İdaresi Başkanlığına yüklemek ve sorunları kurumun tek başına çözmesini beklemek hatalı bir karar olur. MEB, kervanı yolda düzerek ilerlemiş olsa da, ki Suriye'deki iç savaşın dengesizliğiyle de alakalıdır, gerekli adımları atmayı başarmış ve eğitim konusunda radikal kararlar alarak geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitim problemlerine kalıcı bir çözüm üretmiştir. Fakat kültürel alanda aynı derecede güçlü faaliyetler üretilememiştir. Özellikle

Kültür ve Turizm Bakanlığının iki tarafın birbirini daha iyi anlayabilmesi için, göçmenlere yönelik kültür politikaları üretmiş olması, uyumu ve iki toplum arasındaki ön yargıları hafifletebilirdi. Bu aynı zamanda göçle ilgili uygulamaları tek bir kurumun üstüne yüklemeyerek sorunla geniş çapta bir mücadelenin önünü açacaktır. Kültürel çoğulculuk geçici koruma altındaki Suriyelilerin yoğun olduğu Kilis, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa gibi illerde daha belirgin hâle gelmektedir. Bu durumun kültür politikalarıyla düzenli hâle getirilmesi, uyum konusunu sürdürülebilir ve kontrollü olmasını sağlayacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada Kilis ilinin zorunlu göç tecrübesinin son on yılını değerlendirmeye çalışılmıştır. Kilis'in geçen süre içerisinde zaman zaman nüfusundan fazla sığınmacıya nasıl ev sahipliği yapabildiğini kültürel, sosyal ve ekonomik açılardan açıklanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çizilen politik sınırlardan biri olan Türkiye-Suriye sınırı, sınırın iki tarafındaki insanların zihni sınırlarına denk düşmemiş ve o günden bu yana çeşitli unsurların (din, kültür, ticaret) yanı sıra kaçakçılık gibi yasal olmayan pratiklerle zorlanmıştır. Suriye İç Savaşı'nın ardından yaşanan zorunlu göç ile birlikte Suriye kültürü sığınmacılarla birlikte Kilis'e taşınmış ve bu durum Kilis'te çoklu dünyaların bir arada yaşamasına neden olagelmiştir. Bu yaşam Suriyelilerin ve Kilislerin kentin tüm olanaklarını birlikte kullanmayı, karşılıklı alışverişi, hatta evlilikleri ve sosyal etkileşimi aynı mekân içerisinde, arada sınır olmaksızın mümkün kılmıştır. Fakat bu ortamın her zaman ve mutlak olarak olumlu bir sonuç doğurduğu düşüncesine ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Zira aradan geçen süre boyunca özellikle şehrin alt yapı yetersizlikleri ve yoğunluk pek çok problemi de beraberinde getirmiştir. Ekonomik açıdan ise zorunlu göçün pek çok açıdan Kilis ilinin ekonomik hayatına katkı sağladığı söylenebilir. Göçün ilk dönemlerinde yaşanan konut yetersizliği ve kira artışı sorunlarının göreceli olarak devam ettiği görülmektedir.

Suriye'de 2011 yılında patlak veren iç savaşın ardından yaşanan zorunlu göçün Türkiye'nin tamamında önemli yansımaları olmuştur. Göçmenlere ev sahipliği yapan iller açısından bakıldığında ise göçmenlerin yo-

ğunluğu ve göç edilen yerlerin kapasitesi farklı tecrübelerin ortaya çıkmasına neden oldu. İşte bu nedenle bu çalışma Kilis'in göç tecrübesinin, sınıra olan yakınlığı, ev sahibi toplum ile göçmenler arasındaki kültür benzerliği ve akrabalık ilişkileri açısından diğer illere nazaran daha yoğun yaşandığını göstermektedir. Ancak yine Kilis ilindeki konut yetersizliği, iş imkanları ve çeşitliliğindeki yetersizlik ve yerel nüfus içerisinde Suriyelilerin yüksek bir orana tekabül etmesi gibi sebeplerin Kilis'in göç tecrübesini zorlaştıran etkenler olduğuna dikkat çekilmiştir. Buradan hareketle bu çalışmada avantajları ve dezavantajları birlikte düşünüldüğünde Kilis'in ve diğer illerin münferit olarak farklı göç tecrübelerine sahip oldukları ve bu nedenle ilgili politikaların yereli dikkate alarak belirlenmesi ve uygulanmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Bu çalışmada ilgili literatüre ve yazarların gözlemlerine dayanarak değerlendirme yapılan alanların yanı sıra sağlık ve gençlik çalışmaları gibi diğer önemli alanlara yer verilememiştir. Ayrıca çalışmanın başında belirtildiği gibi uyum sürecinin çift taraflı olduğu dikkate alınarak hem Kilis halkının hem de Kilis'te ikamet eden Suriyelilerin uyum konusundaki algıları ve tutumları ile ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak Suriyeli sığınmacı göçünün Kilis ili açısından önemini ve bazı dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Sınır ili olmaya mahsus özellikleri Kilis'in zorunlu göç konusunda daha yoğun bir tecrübe yaşadığını göstermiştir.
- Özellikle eğitim alanında uygulanan politikalar, Kilis ilinin imkânları ve geçici koruma altındaki Suriyeli popülasyonu düşünüldüğünde, Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine entegrasi konusunda başarılı sonuçlar vermiş fakat nüfus yoğunluğu yeni problemler ortaya çıkarmıştır.
- Eşit bir şekilde yansımamış olsa da geçici koruma altındaki Suriyelilerin ekonomi ve istihdam alanındaki katkıları Kilis ilinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.
- Konut stokundaki yetersizlik yeni yapıların sayısındaki hızlı artış ile nispeten giderilmiş olsa da hızlı yapılaşma şehir planlaması açısından bazı önemli sorunları beraberinde getirmiştir. Bunların en başında di-

key mimarinin şehrin tarihi dokusunu örtecek şekilde yükselmesi, yeni yerleşim alanlarının şehrin tamamına eşit şekilde genişlememesi ve ekonomik durumu iyi olanlarla olmayanlar arasındaki mekânsal ayrımın derinleşmesi zikredilebilir.

- Diğer illerde olduğu gibi göç politikalarının uygulanmasında tüm beklentilerin Göç İdaresi Başkanlığına, uzmanlarına ve çalışanlarına yoğunlaşması, diğer kurumların özellikle kendi sorumluluk alanlarına denk düşen göç ile ilgili uygulamalara karşı isteksiz ve yetersiz kalmalarına neden olmaktadır.
- Kültür alanında geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili yapılacak faaliyetlerin hem uyuma hem de Kilis ilinin sosyo-ekonomik gelişmesine katkı sağlayacaktır ve bu nedenle daha fazla teşvik edilmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Agnew, J. A. (1994). The territorial trap: The geographical assumptions of international relations theory. *Review of International Political Economy*, 1, 53-80.

Akdemir, İ. O., & İncili, Ö. F. (2013). Şehir Morfolojisi ve İktisadi Yapı İlişkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 79-101.

Aksoy, E. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Çocukların Okullaşma Durumları, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 7(14), 37-51.

Aktel, M., & Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de Göç Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.

Anadolu Ajansı (13 Ağustos 2021). <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/an-karadaki-bicakli-kavgada-hayatini-kaybeden-emirhan-yalcinin-babasin-dan-altindagdaki-olaylara-karsi-birlik-cagrisi/2333431>.

Aras, R. (2015). Mayın ve Kaçakçı Türkiye-Suriye Sınırını İnşa ve Bozma Pratikleri. Konya: Çizgi Yayınevi.

Bartram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2019). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar* (2. b.). (I. A. Tuncay, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.

Burak, D., Uzun, H. ve Amaç, Z. (2019). Kilis'teki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Eğitim Durumlarının İncelenmesi. *V. International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2019) Bildiriler Kitabı İçinde(148-160)*. Konya, Türkiye.

Cengiz, D. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği. *Journal of Turkish Studies*, 10(2), 101-122.

Çalışkan ve Kaya (2021). Suriyeli Mültecilerin Sosyo-Mekansal Kümelenmelerinin İzmir Özelinde Analizi, *The Different Approaches of Academic Disciplines to the Phenomenon of Migration*, (Ed.) Meryem Bulut, Ceren Aksoy Sugiyama ve Kadriye Şahin. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Duman, T. (2019). Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi(41)*, 343-368.

Dünya Bülteni (31 Temmuz 2012). Dinçer: Oyunun kuralı değişmemeli. 9 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.dunyabulteni.net/egitim/dincer-oyunun-kurali-degismemeli-h221066.html> adresinden alındı.

Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler Barometresi 2019*. Ankara: UNHRC.

Erdoğan, M. M. (2021). *Suriyeliler Barometresi 2020*. Ankara: UNHRC.

Erkal, M. E., Baloğlu, B., & Baloğlu, F. (2017). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü (Kavramlar)* (2. b.). İstanbul: Der Yayınları.

Euronews (11 Ağustos 2021). <https://tr.euronews.com/2021/08/11/ankara-alt-ndag-da-suriyelilere-ait-ev-ve-is-yerlerine-sald-r>.

Fielden, A. (2008). *Local Integration: An Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situations*. Research Paper No. 158: UNHCR.

Göç İdaresi Başkanlığı (2020). *Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı: 2018-2023* <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/>

Göç İdaresi Başkanlığı (2020). *Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı.

Göç İdaresi Başkanlığı (2021). *Geçici Koruma*. Nisan 27, 2021 tarihinde

<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> adresinden alındı.

Göç İdaresi Başkanlığı (2022). *Geçici Koruma*, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı.

Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara.

Gupta, A., & Ferguson, J. (1992). Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology*, 7(1), 6-23.

Harunoğulları, M. ve Agcadağ Çelik İ. (2019). Kilis Yerel Halkının Algısında Suriyeli Sığınmacılar ve Toplumsal Etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(67), 581-600.

İncili, Ö. F. (2020). Kilis Kent Nüfusunun Coğrafi Analizi. *Turkish Studies-Social Sciences*, 15(4), 1957-1983.

Kargin, İ. K. (2018). An Assessment of the Refugees' Access to Labor and Housing Markets and Healthcare Services in Turkey from Syrian Refugees' Perspective. *Border Crossing*, 8(1), 220-236.

Kışman, Z. A., & Yalçın, H. (2020). The Syrian Refugees' Entrepreneurship Activities in Turkey: Gaziantep Case. *Ekinoks Ekonomi İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi*, 7(2), 82-113.

Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Geçici koruma kapsamı altındaki öğrencilerin eğitim hizmetleri*. https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_11/18114946_17155955_3_KASIM_2020_YNTERNET_BULTENY_Sunu.pdf adresinden alındı.

Oda-Angel, Francisco. (2000). A Singular International Area: Border and Cultures in the Societies of the Strait of the Gibraltar, Working Paper 23, The Center for Comparative Immigration Studies, University of California, San Diego.

Özçürümez, S., & İçduygu, A. (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özservet, Y. Ç. (2015, Temmuz Aralık 1). Modern Göçebeler Olarak

- Göçmenler, Mekân ve Şehre Uyum. *Sosyoloji Divanı*(6), s. 41-54.
- Öztürk, S. ve Çoltu, S. (2018). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- Paksoy, H , Koçarslan, H., Kılınç, E. ve Tunç, A. (2015). Suriyelilerin Ekonomik Etkisi: Kilis İli Örneği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 143-174.
- Paksoy, S. ve Özgüven, M . (2017). Suriyeli Sığınmacıların Kilis Ekonomisine Etkisi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 4(9), 56-78.
- Rudiger, A., & Spencer, S. (2003). *Social integration of migrants and ethnic minorities. Policies to combat discrimination*. Brussels: OECD.
- Sağıroğlu, A. Z. (2015, Temmuz-Aralık 1). Türkiye'nin Değişen Göç Karakteri. *Sosyoloji Divanı*(6), s. 9-30.
- Smith, D. M. (2012). The American Melting Pot: A National Myth in Public and Popular Discourse. *National Identities*, 14(4), 387-402.
- Tekin, F. (2014). Sınırın Sosyolojisi Ulus Devlet ve Sınır İnsanları. İstanbul: Açılımkitap.
- Tokuzlu, L. B. (2016). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Yasal Belirliлик İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*(7), 1061-1105.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>, Erişim Tarihi: 17.05.2022.
- Ülker, O. ve Efe, İ. (2021). Göç Teolojisi: Kilis Örneğinde Dinin Toplumsal Kabule Etkisinin İncelenmesi. *Ortadoğu Etütleri*, 13(2), 255-286.
- Wimmer, A. ve Glick Schiller, N. (2002) 'Methodological nationalism and beyond: nation–state building, migration and the social sciences', *Global Networks*, 2(4), 301–34.
- Yıldız, C. A. (2019). Suriye Kaynaklı Göç Ekseninde Türk Göç Mevzuatının Tarihsel Açından Yeniden Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*(43), 237-266.

Zangwill, I. (2007). *The Melting-Pot*. Baltimore: The Macmillan Company.

Zapata-Barrero, R., Caponio, T. ve Scholten, P. (2017) ‘Theorizing the “local turn” in a multi-level governance framework of analysis: a case study in immigration policies’ (Introduction to Special Issue), *International Review of Administrative Sciences*, 83(2), 241–246.

